

De 'vondelingenkamer'

dr. H.H. de Haan *gynaecoloog, Isala Vrouw Kind Centrum, Zwolle*

B. Muller *voorzitter Stichting Beschermde wieg, Dordrecht*

mr. R. Holl *bestuurslid Stichting Beschermde wieg, Veere*

De recent geopende 'vondelingenkamer' in Zwolle is de eerste ter wereld in een ziekenhuis. Dit heeft nationaal en internationaal veel aandacht gekregen. In de centrale hal van het ziekenhuis is een kleine ruimte gebouwd waar men onopvallend en anoniem, vele malen langs kan lopen en dan een moment kan kiezen om hier binnen te gaan. Bewust is gekozen voor een vondelingenkamer in plaats van een babyluikje. Het verschil is niet alleen de aanwezigheid van een tafel met daarop een bel. Het is vooral de filosofie die verschilt: bij een luikje gaat het slechts om het te vondeling leggen van de baby. Bij de vondelingenkamer is het in contact komen met de moeder, die tot dan toe de zorg gemeden heeft, een belangrijk aspect. Daarnaast willen wij de kans vergroten dat moeder en kind na het te vondeling leggen op termijn alsnog herenigd (kunnen) worden. In de voorlichting, op internet¹ en in zes talen op papier, wordt hier de nadruk op gelegd. Uiteraard kunnen er ook anoniem gegevens achtergelaten worden. Mocht moeder toch besluiten geen contact te zoeken met de hulpverlening, dan kan ze een half puzzelstukje meenemen. De andere helft blijft bij het kind; de puzzelstukjes horen bij elkaar, zoals het kind bij moeder hoort. Dit geeft de moeder de mogelijkheid om na het te vondeling leggen, als ze toch spijt krijgt, weer contact te zoeken met haar kind.

Inmiddels zijn er veel meer ziekenhuizen in Nederland die de opening van een vondelingenkamer voorbereiden. Over het waarom, dit artikel.

Historie

Vondelingen zijn vaak beschreven. In de mythologie wordt Paris in het bos gelegd en gevoed door een berin. Romulus en Remus worden in een rieten mandje in de Tiber gelegd, gevonden en gezoogd door een wolvin. In de Bijbel wordt Mozes te vondeling gelegd in de Nijl, gevonden door de dochter van de farao en teruggegeven aan zijn moeder om gevoed te worden.

De eerste vondelingenluiken van Europa werden in 1198 ingericht in vondelingenhuizen op decreet van Paus Innocentius III om de vele babymoorden in de Tiber een halt toe te roepen. Tot laat in de achttiende eeuw werden kinderen bij een kerk of woonhuis neergelegd, in de hoop dat ze gevonden zouden worden en een betere kans zouden krijgen op te groeien. Soms werd het kind achtergelaten met een vondelingenbriefje, waarop dan de naam en eventueel geloof werd vermeld. Kloosters, kerken en hospitalen hadden vaak een vondelingenluikje waarin men een kind kon neerleggen zonder dat de ouders zich bekend hoefden te maken.

In de zuidelijke Nederlanden bepaalde een decreet uit 1811 dat in elk arrondissement een vondelingenstehuis moest worden opgericht, voorzien van een vondelingenrol of -schuif waarin het kind kon worden gelegd. Dat is zeker niet overal uitgevoerd. Uiteindelijk zullen in de 19e eeuw in de steden Brussel,



Bergen, Gent, Leuven en Antwerpen gedurende enkele decennia schuiven bestaan. De bedoeling van de wetgever was om hiermee de vondelingensterfte te beperken en kindermoorden te voorkomen.

Sinds 2000 zijn er in veel Europese landen plaatsen ingericht waar baby's te vondeling kunnen worden gelegd²: dit zijn geen vondelingenkamers maar vondelingenluiken, met namen als 'babyschuif', 'Babyklappe', 'Babyfenster', of 'raam des levens'. Deze luiken zijn bijna altijd in de directe nabijheid van een ziekenhuis. Zo zijn er in Duitsland meer dan honderd vondelingenluiken³, en bestaan deze faciliteiten ook in Oostenrijk, Zwitserland, Italië en België.

Het probleem en de hulpverlening

Illegaal anoniem afstand doen van een kind wordt beschreven als een van de grootste taboes. De oorzaak hiervan is niet zo zeer het afstand doen, maar vooral de reden die er aan vooraf gaat; de zwangerschap. Die zwangerschap is veelal het probleem: soms is deze het gevolg van verkrachting of incest, of staat de familie-eer op het spel. Het Nederlands Instituut voor de Documentatie van Anoniem Afstand doen (NIDAA)⁴ is hét nationale kenniscentrum over deze problematiek. Het NIDAA richt zich op een viertal vormen van anoniem afstand doen: te vondeling leggen, babydoding, zusmoederschap (hierbij wordt de baby aangegeven als het nieuwe broertje/zusje binnen de eigen familie) en illegale opneming, waarbij de baby wordt aangegeven als nieuwgeborene in een ander gezin.

Bij grote (psychische) nood is het van belang in contact te komen met hulpverleners. Als dit lukt zijn vele problemen oplosbaar. Zo blijkt dat van de zwangere vrouwen in Duitsland die kiezen voor anoniem bevalen, na de bevalling toch 61% hun kind mee naar huis neemt en daar hulp krijgt. Van de overige 39% laat 95% gegevens achter zodat het kind uiteindelijk de afkomst kan achterhalen. Ook tijd lost soms het probleem op; bij de Babyklappe in Hamburg krijgt 35% van de vrouwen die een kind te vondeling legde binnen 6 maanden spijt en komt op deze beslissing terug.

Zwangere vrouwen in grote nood moeten de hulpverlening weten te vinden en moeten weten dat ze in het geheim legaal afstand kunnen doen van hun kind. De bevalling kan dan onder een pseudoniem plaatsvinden, waarna het kind ter adoptie afgestaan wordt. De Raad voor de Kinderbescherming, Bureau Jeugdzorg en Pleegzorg zijn hier dan bij betrokken. Dit kan een "gesloten" adoptie zijn, waarbij er geen contact tussen ouder en kind meer mogelijk is, of een "open" adoptie, waarbij dat (eventuele schriftelijke) contact nog wel mogelijk is, of een plaatsing in een, al dan niet tijdelijk, pleeggezin. In contact komen met deze vrouwen in nood blijkt niet eenvoudig. Hierbij kan de Fiom⁵ helpen. Fiom is een meer dan 80 jaar oude instantie, voortgekomen uit de

Federatie van Instellingen voor Ongehuwde Moeders, die zich sterk maakt bij de begeleiding van ongewenste of ongeplande zwangerschappen en kan helpen bij vragen over afstamming. Ook Siriz⁶, een Nederlandse stichting voortgekomen uit de Vereniging tot Bescherming van het Ongeboren Kind, geeft hulp en voorlichting en kan opvang regelen bij ongewenste zwangerschappen.

De Stichting Beschermd Wieg¹ richt zich op de groep vrouwen die de zorg volledig mijden. Medewerkers winnen het vertrouwen van deze vrouwen en brengen hen dan toch in contact met hulpverleners. Sinds september 2014 zijn er bij particulieren vondelingenkamers ingericht in Papendrecht, Groningen, Oudenbosch en Middelburg. De stichting heeft, in tegenstelling tot alle andere hulpverlenende instanties, een gratis telefoonnummer, dat in tegenstelling tot de reguliere hulpaanbieders 24 uur per dag door vrijwilligers wordt bemand. De vaak zeer jonge vrouwen, die doodsbang zijn voor reguliere hulp, hebben meestal geen beltegoed, zien 's nachts de problemen groter worden en willen op dat moment bellen. Zij weten dit 0800-nummer goed te vinden. De vrouwen krijgen één contactpersoon die hen blijft begeleiden en nazorg biedt. Er worden schrijnende verhalen verteld; hoe ze zelf een kind te vondeling legden of gedood hebben en begroeven zonder dat het kind ooit was aangegeven. De Stichting heeft vondelingen als ambassadeur; mensen die blij zijn dat ze het leven kregen en daarbij trots zijn op hun moeder die hen een beter leven gunde. Zij zien dat als daad van liefde en zorg.

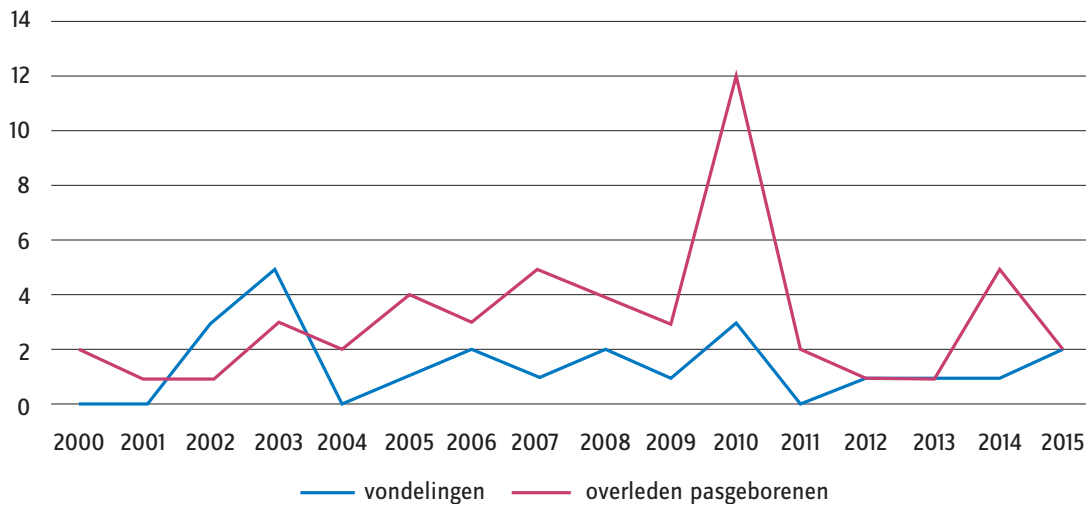
Juridische context

Volgens onze wetgeving kan het te vondeling leggen van een kind bestraft worden met een gevangenisstraf van ten hoogste vier jaar en zes maanden of een geldboete (artikel 256 Wetboek van Strafrecht). Leidt het te vondeling leggen tot zwaar lichamelijk letsel of tot de dood dan is strafverzwaring mogelijk (tot maximaal negen jaar). Daarnaast bepaalt artikel 259: "Indien de moeder onder de werking van vrees voor de ontdekking van haar bevalling haar kind kort na de geboorte te vondeling legt of verlaat wordt het maximum van de eerder genoemde straffen tot de helft verminderd". Uit de weinige jurisprudentie die voorhanden is blijkt overigens dat aanzienlijk lagere straffen worden opgelegd dan de maximale straffen die worden genoemd.

Degene die gebruik maakt van de vondelingenkamer is evenwel niet schuldig aan het misdrijf omschreven in artikel 256 Sr, maar kan uiteindelijk hooguit vervolgd worden voor verduistering van Staat (het opzettelijk onzeker maken van een anders afstamming).

In zijn beantwoording van recente Kamervragen heeft de huidige minister van Veiligheid en Justitie aangegeven de komst van vondelingenkamers onge-

Jaarlijks in Nederland geboren levende en overleden pasgeborenen in de periode 2000-2015



De grafiek laat zien dat, behoudens een piek in 2010, het aantal jaarlijks gevonden pasgeborenen, levend en overleden, sinds 2000 een vrij stabiel karakter toont. Bron; www.nidaa.nl

wenst te vinden, maar dat het openen en beschikbaar houden van een vondelingenkamer niet strafbaar is (brief 13-01-2016, 711733).

De Verenigde Naties hebben het Internationale Verdrag van de Rechten van het Kind opgesteld.⁷ Hierin is opgenomen dat een kind het recht heeft om te leven, een primair en fundamenteel recht. Daarnaast heeft een kind het recht om te weten waar het vandaan komt, het "afstammingsrecht". Tenslotte is er het recht dat de overheid alles in het werk moet stellen om kinderen te laten overleven. De Stichting Beschermd Wieg heeft als doel deze drie rechten te beschermen. Dat is dan ook de reden dat er een preventieve noodlijn is en dat er vondelingenkamers opgericht zijn, in plaats van vondelingenluikjes, zodat de moeder uitgenodigd wordt om hulp in te roepen of in ieder geval gegevens achter te laten. In een jaar tijd heeft de stichting 81 zorgmijdende vrouwen in nood kunnen helpen en waar mogelijk kunnen verwijzen naar andere organisaties als Fiom en Siriz. Drie maal is door uitgebreide gesprekken voorkomen dat een vrouw haar kind op straat achterliet.

Omvang van het probleem en plannen:

Ondanks alle inspanningen door huisartsen, gynaecologen, verloskundigen, instanties als Fiom en Siriz en diverse andere hulpverleners om in contact te komen met deze wanhopige groep zwangere vrouwen die alle zorg mijden, spelen zich onder onze ogen drama's af. De figuur laat zien dat er in de laatste 15 jaar geen afname vastgesteld kon worden in de aantallen (levend en overleden) gevonden kinderen in Nederland. Deskundigen stellen dat dit het topje van de ijsberg is; vele kinderen worden geboren en begraven zonder dat wij dit ooit te weten komen.⁴

Blijkbaar zijn de inspanningen die de diverse hulpverlenende instanties zich getroosten tot nu toe onvoldoende. Er moet meer gebeuren!

Natuurlijk zouden wij liever in contact komen met de zwangere vrouw voordat zij ergens in een garagebox, op zolder of in de natuur, in haar eentje de bevalling moet doorstaan. Het liefst zouden wij haar spreken tijdens de zwangerschap, en die dan goed (laten) begeleiden. Dan zouden mogelijkheden besproken kunnen worden die het leed kunnen verlichten, waarmee de baby betere kansen krijgt. Helaas blijkt dit in de praktijk de afgelopen jaren bij een (onbekend) aantal zwangere vrouwen niet te lukken; zorg wordt totaal gemeden en in paniek wordt de baby potentieel schade aangedaan.

Uiteraard onderschrijven wij dat het kind alle recht heeft om te weten van wie het afstamt. Maar het overleden kind, dat te laat of helemaal niet gevonden wordt, heeft niet veel aan dit recht. Daarom, om te voorkomen dat het zo ver komt, om kinderen van radeloze moeders die geen uitweg meer zien, toch een kans op leven te geven, openen wij de vondelingenkamer.

De beschreven kinderen over de periode 2000-2015 (Figuur) zijn op vele plaatsen in Nederland gevonden. Het concept van de Vondelingenkamer verdient navolging in meerdere ziekenhuizen, liefst over heel Nederland verspreid. Wij hopen dan ook dat velen dit voorbeeld zullen volgen.

Referenties

1. www.beschermdeWieg.nl. Stichting Beschermd Wieg, Kuiperslaan 17, 3311AL Dordrecht. Tel 0800 6005
2. M.van Beijnum. Mozes in Hamburg. *Alternatieve wieg voor moeders die hun kind te vondeling leggen*. Digibron. 16

september 2000

3. Zie voor de lijst en de aantallen te vondeling gelegde kinderen: nidaa.nl/images/stories/babyklappelliste_mae-rz_2012.pdf
4. *Nederlands Instituut voor de Documentatie van Anoniem Afstanddoen*. Golfresidentie 119, 8251 NS Dronten. Tel 0321 311161. www.nidaa.nl
5. FIOM; Kruisstraat 1, 5211 DT 's Hertogenbosch. www.fiom.nl, tel 088 126 4900
6. Siriz; Arnhemseweg 23, 3811 NN Amersfoort. www.siriz.nl, tel 033 460 5070
7. *Convention of the Rights of the Child*. www.ohchr.org

Samenvatting

Elk jaar worden er in Nederland twee levende en vier tot zes overleden kinderen gevonden. Dit lijkt het topje van een ijsberg; het grootste deel van de overleden kinderen wordt nooit gevonden, ondanks alle moeite om wanhopige vrouwen te bereiken en hen te overtuigen professionele hulp te zoeken. In meerdere Europese landen zijn wiegjes gecreëerd om pasgeborenen op een veilige plek achter te laten en sterfte te voorkomen. Deze faciliteiten zijn echter niet ontworpen om wanhopige moeders alsnog een kans te geven hulp te vragen. De vondelingenkamer in Zwolle is de eerste ter wereld die gesitueerd is in een ziekenhuis. Een anonieme moeder kan haar kind hier achterlaten, maar, belangrijker, ze kan ook op een knop drukken zodat binnen enkele minuten professionele hulp beschikbaar is.

Trefwoorden

vondeling, vondelingenkamer, zorg mijddende zwanger vrouwen

Summary

Every year one or two liveborn foundlings and four to six baby corpses are left behind somewhere in the Netherlands. However, the majority of dead babies will be left unfound. This occurs despite all efforts to stimulate pregnant women to seek professional attention. In several European countries facili-

ties have been created in the vicinity of hospitals to leave newborns behind at a safe location. These facilities however, are not designed to encourage a desperate woman to call for help. The foundling-room in Zwolle is the first in the world situated within a hospital. Here, an anonymous mother can leave her newborn behind, but, more importantly, may push a button ensuring the availability of professional help within minutes.

Key words

foundling, foundling-room, care avoiding pregnant women

De auteurs

dr. Harm H. de Haan gynaecoloog, Isala Vrouw Kind Centrum, Zwolle
mw. B. Muller voorzitter Stichting Beschermd wieg, Dordrecht
mr. R. Holl bestuurslid Stichting Beschermd wieg, Veere

Gemelde (financiële) belangenverstrengeling

Geen